

IMPLICAȚII ALE SECURIZĂRII ASUPRA DOMENIULUI MILITAR

IMPACT OF THE SECURITIZATION ON THE MILITARY FIELD

Drd. Laura-Ina-Veronica SÎRBU*
Col. (r.) prof.univ.dr. Dănuț CHIRIAC**

Domeniul militar este cel în care procesul de securizare este cel mai probabil să fie puternic instituționalizat. În sectorul militar, statul rămâne cel mai important obiect de referință, iar elitele conducătoare ale statului vor fi cei mai importanți actori de securizare. Această situație există nu doar pentru că statele gestionează resurse militare mult mai vaste decât alți actori, dar și din cauză că elitele aflate la putere au evoluat legal și politic, fiind primii pretendenți la dreptul legitim de utilizare a forței atât în cadrul, cât și în afara domeniului lor.

The military field is the one in which the process of securitization is most likely to be strongly institutionalized. In the military sector, the state remains the most important reference point and the state leaders are the most important actors of securitization. This situation exists not only because states manage military resources much larger than of other actors, but also because the elites in power have evolved from the legal and political point of view, being the first pretenders for the legitimate right to use force, both within and outside their domain.

Cuvinte-cheie: domeniul militar; proces de securizare; obiect de referință; resurse militare; actori de securizare.

Keywords: military field; securitization process; reference object; military resources; securitization actors.

Literatura despre democrație și pace, de exemplu, se construiește pe ideea că statele democratice nu se tem de capacitățile militare reciproce. Desecurizarea este posibilă chiar și în prezența capacităților militare separate. În sectorul militar, obiectul de referință este, de obicei, statul, cu toate că acesta poate fi reprezentat și de alte tipuri de entități politice. Se pot imagina, de asemenea, circumstanțe în care amenințările la adresa supraviețuirii forțelor armate le-ar ridica pe acestea la nivel de obiect de referință, servind probabil la justificarea unei lovituri de stat împotriva guvernului existent și împotriva politicii sale.

Studiile tradiționale de securitate tind să privească toate problemele militare ca pe situații

de securitate. Pentru multe dintre democrațiile avansate, apărarea statului devine doar una dintre funcțiile forțelor armate, poate nici măcar cea mai importantă. Militarii lor pot fi tot mai bine antrenați și chemați pentru a susține activități de rutină, care vizează asigurarea ordinii, precum menținerea păcii sau intervențiile umanitare, dar nu se poate considera că au legătură cu amenințările existențiale ale statelor și nici măcar că ar reprezenta acțiuni de urgență în sensul suspendării regulilor normale.

Definită din perspectiva domeniilor care o generează și asupra cărora își exercită influența, securitatea (națională sau internațională) „vizează politica externă, economică și militară a statelor, intersecția acestora în zone de schimb și de dispută, cât și structura generală a relațiilor pe care le creează”¹.

Statul modern este definit de ideea de suveranitate – revendicarea dreptului exclusiv de autogovernare asupra unui teritoriu bine definit și a populației sale. Deoarece forța este, în mod

* **Universitatea Națională de Apărare „Carol I”**

e-mail: laurainavero@yahoo.com

** **Universitatea Națională de Apărare „Carol I”**

e-mail: danutmirceachiriac@yahoo.com

particular, eficiența ca metodă de a achiziționa și a controla teritoriul, natura fundamental-teritorialistă a statului stă la baza primatului tradițional de precauție în ceea ce privește utilizarea forței. De-a lungul istoriei, dreptul de a guverna a fost consacrat prin capacitatea de a-l revendica și de a-l proteja împotriva contestatarilor înarmați atât din interior, cât și din afară.

„Securitatea nu este un concept fix. Este una dintre acele noțiuni care se referă, în același timp, la un lucru în sine sau la o stare și un proces sau o serie de procese”².

Aspecte ale securizării domeniului militar

Agenda securității militare gravitează, așadar, în jurul statelor, cu toate că, așa cum vom arăta mai încolo, există și alte obiecte de referință și alți actori de securizare. Principala excepție a acestei reguli apare atunci când statul însuși fie eșuează în a prinde rădăcini, fie intră într-o spirală a dezintegrării. Aceste situații pot conduce la perioade prelungite de anarhie, cum este, astăzi, cazul Afganistanului, dar se mai întâlnește și în numeroase părți ale Africii, cazuri în care statul este doar o umbră, iar realitatea aparține rivalităților dintre șefii clanurilor locale și diferite bande.

În practică, agenda securității militare se învârtă, cu precădere, în jurul abilității guvernelor de a se menține la putere, împotriva amenințărilor interne și externe, dar poate de asemenea să implice și utilizarea forței militare tocmai pentru protejarea statelor sau guvernelor împotriva amenințărilor nonmilitare la adresa existenței lor, precum în cazul migrantilor sau a ideologiilor rivale.

Problemele de securitate militară își au originea, în primul rând, în procesele interne sau externe prin care comunitățile umane își stabilesc și își mențin aparatele de guvernământ. Procesul de guvernământ implică, bineînțeles, mult mai mult decât o simplă utilizare a forței.

Nu tot ceea ce are legătură cu domeniul militar se referă, în mod strict, la securitate. Date fiind condițiile trasate pentru securizare, este ușor de observat faptul că pentru anumite state un număr crescut de activități militare nu prezintă deloc o problemă de securitate.

La mijlocul anilor '90, majoritatea statelor vest-europene se confruntau extrem de puțin cu problema amenințărilor de tip militar. Cu toate acestea, mențineau forțe armate substanțiale și,

deseori, le foloseau în scopuri ce aveau mai degrabă legătura cu relațiile politice și economice decât cu cele militare. Dacă trupele daneze și japoneze au participat în cadrul organizațiilor de menținere a păcii în Africa, acest fapt nu avea nicio legătură cu o eventuală amenințare la adresa Danemarcei sau a Japoniei, dar se lega întru totul de tipul de politică specific rolului pe plan internațional al acestor țări. Țările aflate într-o comunitate securizată își vor angrena părți substanțiale ale activității lor militare mai degrabă în viața politică decât în sfera de securitate.

Cu toate că domeniile politice și militare sunt, în mod conceptual, diferite, acestea sunt apropiate prin interșanjabilitatea dintre forță și consimțământ în cadrul procesului de guvernământ. Precum statul însuși, această legătură trebuie să se îndrepte înspre două direcții: înspre interior, spre dezvoltarea internă și viața statului, și înspre exterior, spre poziția pe care o ocupă în cadrul sistemului internațional și spre relația cu ceilalți membri din acest sistem. Amenințările asupra cărora ripostele militare se vor putea dovedi eficiente pot apărea fie din interiorul, fie din exteriorul statelor sau, uneori, precum în cazul „coloanei a cincea”, din ambele direcții. Securizarea unor astfel de amenințări poate sugera o teamă nativă de atac (de exemplu, percepțiile Coreei de Sud asupra Nordului), o dorință a elitelor dominante de a-și consolida legitimitatea internă și internațională (precum apartheidul, anticomunismul sud-african) sau ambele variante. Componenta amicitie-inamicitate a teoriei complexului de securitate reflectă urmările acestor procese de securizare.

Printre funcțiile interne principale ale unei guvernări se numără menținerea ordinii și liniștii publice, precum și organizarea administrației și a legii. Menținerea integrității teritoriale a statului poate fi și ea adăugată, dar teritoriul nu este întotdeauna securizat și ocazional guvernele negociază, în mod liber, reorganizări substanțiale, precum este și cazul recente dezmembrări a Cehoslovaciei sau a fostei URSS. Atunci când amenințarea percepută vine din interior, securitatea militară se referă, în primul rând, la abilitatea elitelor conducătoare de a menține pacea civilă, integritatea teritorială și, într-un mod mai controversat, de a menține aparatul de guvernământ în fața provocărilor lansate de proprii cetățeni. Forme specifice de astfel de provocări sunt cele lansate de către separatiștii militari,

revoluționari, teroriști sau organizații sau mișcări criminale, deși unele guverne securizează chiar și acele grupuri pașnice care le contestă autoritatea pentru a determina utilizarea forței împotriva lor.

Este demn de menționat faptul că cea mai extremă formă a statului modern, statul european sau westphalian, s-a consolidat, în mod progresiv, prin dezarmarea cetățenilor și prin promovarea unei mișcări spre un ideal în care statul este unicul deținător al forței în societate și controlează, în mod efectiv, instrumente coercitive mult mai mari atât pe plan intern, cât și extern, decât cele controlate de acele elemente armate nelegitime (și, de cele mai multe ori, criminale) care ar fi putut rămâne.

Chiar și în Vest, abia pe parcursul secolului al XIX-lea, această evoluție a devenit suficient de consistentă pentru a permite o separare între funcțiile poliției și ale armatei, iar în unele state această diferențiere este încă vagă. Acest lucru contrastează cu situația existentă în statele feudale și în cele mai multe forme de imperii clasice, unde atât capacitatea, cât și dreptul de a folosi forța se regăseau, în mod natural, la mai mult de un nivel al societății (baroni feudali, orașe, mercenari, guvernatori și alți lideri locali în cadrul sistemelor imperiale clasice).

Între statele dezvoltate, Statele Unite au deviat în mod vizibil de la idealul westphalian, prezervând dreptul constituțional al cetățenilor săi de a deține arme, precum și dreptul statelor sale componente de a avea propriile miliții, ca modalitate de apărare împotriva hegemoniei guvernului federal (Deudney, 1995). Elveția, Israel și Africa de Sud sunt țări unde cetățenilor le este, de asemenea, permisă deținerea de arme, prima dintre ele punând acest fapt în strânsă legătură cu apărarea teritorială, iar ultimele două cu securitatea individuală.

Implicații ale securizării militare

Când securizarea se concentrează pe amenințările externe, securitatea militară ține, în primul rând, de interacțiunea pe două nivele între ofensiva armată reală și capacitățile de apărare ale statului, pe de-o parte, și percepțiile reciproce legate de capacitățile și intențiile fiecăruia, pe de altă parte. Amenințările externe variază de la frica legată de dispariția completă a statului, a societății și a oamenilor, la constrângeri și intimidări în anumite aspecte politice specifice diplomației canonierelor.

Răspunsurile generate de frică pot deveni funcționale în ceea ce privește capacitățile viitoare, mai degrabă decât cele prezente, ca și în cazul unor percepții contemporane din China (Dibb, 1995). În ciuda formelor brute ale teoriei realiste, nu există nicio corelație între existența unor capacități militare externe și securizarea acestora. Când elitele și populația încep să trateze forțele armate ale altor state drept o amenințare, relațiile interstatale generează o dilemă clasică a securității militare, implicând, pe de o parte, proliferarea de tehnologii militare, cursa înarmărilor și intersectarea politicilor naționale de apărare cu cele de descurajare, iar pe de altă parte o serie de politici menite să dezactiveze dilema securității, precum controlul armelor, reducerea armamentului, apărarea de tip nonofensiv și, uneori, încheierea de alianțe.

Odată ce relațiile militare au devenit securizate, acest plan este puternic influențat de posibilitățile coercitive deținute de state, de impactul instrumentelor de forță și de schimbările în aceste instrumente, asupra modului în care statele interacționează între ele. Atunci, agenda militară primește o logică distinctivă, proprie, și imperative tehnologice, cu toate că nu va opera în mod izolat. Întreaga intersectare dintre capacitățile militare ale statelor este condiționată de relațiile politice.

La nivel interstatal, agenda de securitate militară se referă, în primul rând, la modalitatea în care statele se echipează pentru folosirea forței și la modul în care comportamentul acestora, pe această problematică, este interpretat și i se oferă un răspuns din partea altor state. Acolo unde statele au eșuat și anarhia predomină între bande și șefii de clan, logica percepției amenințării, aflată în conexiune cu capacitatea armată a celorlalți actori, funcționează mult mai strâns. „Consiliul European de la Köln fondează Politica Europeană de Securitate și Apărare (PESA) ca un proces interguvernamental ce permite desfășurarea de operațiuni militare sub autoritatea Uniunii Europene cu capabilități NATO”³.

Deși securizarea militară, ca regulă, se axează pe state și pe entitățile aspirante la statalitate, există unele posibilități pentru securizarea obiectelor de referință la nivelul subsistemelor și al sistemelor. Alianțe, precum NATO și, într-un mod diferit, UE/Uniunea Europeană Occidentals (UEO), cu aspirațiile ei legate de o politică de securitate comună, vor reuși să obțină acest statut. „În anul 1992, Declarația

de la Petersberg definește gama misiunilor conduse de Uniunea Europeană Occidentală – misiuni umanitare, de salvare și căutare, de menținere a păcii, operații de management al crizelor”⁴. Într-un fel, acest lucru implică pur și simplu însumarea tuturor pretențiilor formulate de un set de state, dar pe de altă parte se suprapune cu o serie variată de obiecte de referință, cum ar fi civilizațiile. Invocarea securității UE este oarecum diferită de invocarea securității civilizației europene, iar invocarea securității NATO este, de asemenea, total diferită față de invocarea securității Occidentului. Până la acest moment, UE nu a fost invocată în mod semnificativ în plan militar, dar în timpul Războiului Rece, NATO a fost cu succes invocată ca reprezentând securitatea militară a Occidentului.

„Comitetul Politic și de Securitate, înființat prin Tratatul de la Nisa, evaluează mediul internațional de securitate, definește politicile Uniunii Europene, sprijină dezvoltarea capacităților militare și formează linii directoare politico-strategice”⁵. Din anul 2005, în Comitetul Politic și de Securitate, fiecare stat va avea un singur reprezentant. Statul Major Militar al Uniunii Europene este condus de către un general de 4 stele, propus de statul major reunit, cu un mandat de 3 ani. „Principalele atribuții ale statului major european sunt: politici de planificare, informații, operații și exerciții, logistică și resurse, sisteme de comunicații și informații, celula de cooperare civil-militară”⁶.

Într-un mod mai abstract, principii, precum balanța de putere, societatea internațională, neproliferarea anumitor tipuri de arme (nucleare, biologice sau chimice) și dreptul internațional (neagresiunea) pot fi, de asemenea, invocate ca și obiecte de referință pentru securitatea militară. Din nou, poate exista o legătură directă cu securitatea statală, dar îndemnul la acțiune se face în termenii unor principii generale, precum drepturile omului, securitatea colectivă sau stabilitatea internațională.

Neproliferarea nucleară este importantă în special pentru că unele state își definesc, în mod explicit, propria securitate în raport cu posesia unor astfel de arme, dar în același timp susțin că achiziționarea acestor tipuri de arme de către alte state constituie o amenințare la adresa securității sistemului internațional. De asemenea, de interes sunt și Națiunile Unite, care în contextul operațiunilor întreprinse de menținere a păcii au început să obțină statutul de obiect de referință

incipient (exprimat în termenii îngrijorării în ceea ce privește credibilitatea pe viitor și supraviețuirea funcțională a organizației dacă va înregistra prea multe eșecuri sau înfrângeri în ceea ce privește operațiile de menținere a păcii).

Concluzii

Unele alianțe și organizații regionale, precum și unele principii generale ale societății internaționale au, de asemenea, statutul de obiecte de referință în acest sector. Atunci când statele se dezintegrează, apar mai puține unități în rol de transportatori primari de securitate militară. Ca regulă, există puțină ambiguitate în ceea ce privește securizarea actorilor din sectorul militar. Capabilitățile militare relative și absolut geografice, istorice și politice influențează, de asemenea, procesul de securizare. Odată ce securizarea a prins rădăcini, relațiile militare de securitate pot cădea în tiparele bine înțelese ale acțiunii și reacțiunii.

Sectorul militar este încă dominat de dinamica securității regionale, dar cu o perspectivă crescută pentru o dinamică locală în statele mai slabe, care reprezintă complexe de securitate regională și microcomplexe. Deschisă unor cercetări viitoare rămâne și întrebarea dacă aceste microcomplexe se vor lega și vor determina o perturbare majoră a sistemului internațional creând breșe în țesătura societății internaționale (Kaplan, 1994; de Wilde, 1995). Dar, în general, logica teoriei clasice a complexului de securitate rămâne, în mod substanțial, valabilă pentru acest sector.

NOTE:

1 Dănuț-Mircea Chiriac, *Politici și strategii de securitate la începutul secolului XXI*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2005, p. 9.

2 Luciana Alexandra Ghica, Marian Zulean (coord.), *Politica de securitate națională: concepte, instituții, procese*, Editura Polirom, Iași, 2007, p. 78.

3 *Politica Europeană de Securitate și Apărare*, Micromonografie publicată de Institutul European din România, București, 2005, p.5, http://www.ier.ro/documente/formare/Securitate_si_aparare.pdf, accesat la 03.11.2016.

4 „Tratatul de la Maastricht”, în *Teme Europene nr. 21*, aprilie 2007, http://ec.europa.eu/romania/documents/eu_romania/tema_21.pdf, accesat la 03.11.2016.

5 Dragoș Ilinca, *Politica Europeană de Securitate și Apărare*, Sinteză a Departamentului de Integrare Euroatlantică și Politică de Apărare, Ministerul Apărării Naționale, București, 2006, p. 8.

6 *Ibidem*.

BIBLIOGRAFIE

*** *Strategia Națională de Apărare a Țării 2015-2019 – O Românie puternică în Europa și în lume*, București, 2015.

Buzan Barry, *Peace, power, and security: contending concepts in the study of international relations*, în „Journal of Peace Research”, 1984.

Buzan Barry, *Popoarele, statele și teama – O agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după Războiul Rece*, Editura Cartier, Chișinău, 2000.

Buzan Barry, Wæver Ole, De Wilde Jaap, *Securitatea: un nou cadru de analiză*, Editura CA Publishing, Cluj-Napoca, 2010.

Chiriac Dănuț-Mircea, *Politici și strategii de securitate la începutul secolului XXI*, Editura

Universității Naționale de Apărare, București, 2005.

Ghica Luciana Alexandra, Zulean Marian (coord.), *Politica de securitate națională: concepte, instituții, procese*, Editura Polirom, Iași, 2007.

Ilinca Dragoș, *Politica Europeană de Securitate și Apărare*, Sinteză a Departamentului de Integrare Euroatlantică și Politică de Apărare, Ministerul Apărării Naționale, București, 2006.

Sava Ionel Nicu, *Studii de securitate*, Editura Centrului Român de Studii Regionale, București, 2005.

Wolfers Arnold, *Discord and Collaboration: Essay on International Politics*, Baltimore, John Hopkind University Press, 1962.